

ח. בענין פתיחת חבילת טיטולים וכיו"ב בשבת עיין לעיל פרק טז
הרי"ם
 סעיף ז.

ט. מותר לפתוח בשבת קופסת סרדינים בעזרת פותחן,¹⁴ ויש

מ י מ נ ו ח ו ת

כעושה פתח ונקב בכלי כמ"ש בסעיף ד.

שמא יתכוין להשתמש בה שימושים נוספים. וכיו"ב כתבו התוס' והרא"ש (שבת קמו.) שאסור לשבור חבית שלימה בשבת להוציא מתוכה גרוגרות גזרה שמא יתכוין בשבירתו לעשות לה פה יפה להכניס ולהוציא דרכו. ע"ש. ואף לדעת רוב הפוסקים שמתירים לשבור חבית שלימה להוציא ממנה גרוגרות היינו משום דס"ל שאפי' אם מתכוין לעשות לה פה יפה אין בזה איסור תורה כיון שהוא עושה כלי דרך שבירה, ואין כן דרך עשיית כלים. ולכן כשאנו מתכוין לעשות לה פה רק להוציא הגרוגרות מתוכה, מותר. וכמ"ש כל זה הר"ן בהלכות (ביצה לג:). ע"ש. אבל בני"ד שאנו שובר את הקופסא אדרבא הוא פותח אותה כדרכה ע"י כלי המיוחד לפתיחת קופסאות, ואם היה מתכוין לעשות לה פתח כדי להשתמש בה פעמים נוספות, היה עובר איסור תורה משום מתקן כלי, א"כ גם כשאנו מתכוין יש לאסור מדברנו. אולם אחר העיון בס"ד נראה שכיון שדרך העולם שלא להשתמש בקופסאות סרדינים לאחר שמוציאים את הסרדינים מתוכן, מפני שאינן ראויות כ"כ לשימוש מחמת שהתלכלכו בשמן ומטעמים נוספים, ודרך העולם להשליכן לאשפה לאחר הוצאת הסרדינים מתוכן, לכן אין לנו לחוש שמא יתכוין בפתיחת הקופסא לעשות לה פתח לשימוש נוסף שישתמש בה, שכן אינו מצוי שישתמש בה עוד. ודומה למ"ש רש"י והרא"ש (ביצה לג:) שחבית רעועה שדיבקה שבריה בזפת מותר לשברה בשבת להוציא את האוכל שבתוכה, ולא חיישינן שמא יתכוין

14) **בנוגע** לקופסאות סרדינים העשויים מפח ומתכת וסגורם היטב על ידי ריתוך עופרת מכל הקצוות, ופותחים אותם בפותחן המיוחד לפתיחת קופסאות כאלו, הנה אף אם כל כוונתו לפותחן ולהוציא האוכל מתוכן ולהשליכן לאשפה אח"כ, ואין בדעתו להשתמש בהם שום תשמיש, רק להוציא מהם הדגים, מ"מ כיון שפותח אותם על ידי כלי המיוחד לכך (פותחן), לכאורה יש לאסור מדברי סופרים גזרה שמא יתכוין בפתיחתן להשתמש בהם שימושים נוספים אח"כ, והוי מתקן כלי מה"ת, שעושה פתח להכניס ולהוציא דרכו ע"י כלי המיוחד לעשיית פתח. וכן מצאנו בגמ' (ביצה לג:) דלרבי אליעזר שמחייב חטאת בקוטם קיסם לחצות בו שיניו, אסור מדברי סופרים לקטום עצי בשמים להריח בהן, גזרה שמא יתכוין לחצות בהן שיניו. ואף חכמים שמתירים לקטום עצי בשמים להריח בהם זהו משום שסוברים שאף אם יתכוין לחצות בהם שיניו אסור מדברנו בלבד, כיון שקוטם ביד ולא בכלי אומנות וכמו שפרש"י שם, ולכן לא חששו שמא יתכוין לזה, דהו"ל גזרה לגזרה. אבל בני"ד שפותח את הקופסא בכלי המיוחד לפתיחת קופסאות ואם היה מתכוין בעשיית הפתח להשתמש בקופסא עוד שימושים להכניס ולהוציא דרכו, היה אסור מן התורה, א"כ גם כשכל כוונתו להוציא את האוכל שבתוכה בלבד יש לאסור מדברנו לכו"ע גזרה

לעשות לה פה יפה, דמחמת גריעותה אינו חס עליה וזורקה מיד לאחר שמוציא האוכל מתוכה. ואע"פ שאם היה מתכוין לעשות לה פה יפה היה חייב חטאת לדעת רבי אליעזר, מ"מ לא גזרו שמא יתכוין דאינו שכיח שיתכוין לזה. ע"ש. ודון מינה לנ"ד.

אוצר החכמה

ועוד יש לאלוה מילין בס"ד דאעיקרא עצם הדבר שכתבנו לעיל שאסור מן התורה לפתוח קופסאות סרדינים ע"י פותחן כשמתכוין לעשות להם פתח להשתמש בהן פעמים נוספות, אינו ברור כלל, ותלוי ועומד במחלוקת רבותינו הראשונים והאחרונים. כי הנה בגמ' (שבת מח.) א"ר יהודה אמר רב הפותח ביתהוצואר בשבת חייב חטאת, מתקיף לה רב כהנא מה בין זו למגופת חבית. א"ל רבא, זה חיבור וזה אינו חיבור. ופרש"י, הפותח בית הצואר של חלוק לכתחילה חייב חטאת, דהשתא קמשוי ליה מנא, וחייב משום מכה בפטיש והיינו גמר מלאכה. "מגופה, אינה מן החבית עצמה ואע"פ שדבוקה בו אינו חשוב חיבור שהרי לינטל עומדת, אבל הבגד כשנארג כולו חיבור". עכ"ל. וכ"כ המאירי (שם ובמכות ג:). ומבואר שדבר שנגמרה מלאכתו ונעשה ראוי לשימוש, אע"פ שחזר ודיבקו או תפרו באופן שאינו ראוי למלאכתו, אם כשדיבקו או תפרו כוונתו היתה על מנת לחזור ולפתחו לאחר זמן, אין הדיבוק והתפירה נחשבים חיבור ומותר לפותחו בשבת ואינו נחשב עושה כלי חדש כשפותחו. וכ"כ עוד ראשונים דהפותח בית הצואר בשבת דחייב חטאת מיירי בחלוק שלא נפתח מעולם, אבל אם נפתח וחזר ותפרו לצורך שעה, מותר לפותחו בשבת כיון שאין התפירה עומדת להתקיים רק לשעה. עיין באור זרוע ח"ב (סימן סה) שכ"כ בשם ה"ר יוסף ורבינו יואל ורשב"ם. ע"ש. וכ"כ בהגהות מרדכי (פרק במה טומנין) בשם ראב"ה. וכ"נ מלשון הטור (סימן

שיז). ולפי זה בנ"ד שהקופסאות היו פתוחות קודם שהכניסו את הסרדינים בתוכן אע"פ שחזרו וסגרום היטב ודבקום בעופרת ע"י ריתוך קצוות המכסה אל הקופסא, מ"מ הואיל ודעת הסוגרים אותם אינה לסגור לעולם, רק לשעה עד שיפתחון וישתמשו בהן, א"כ אין המכסה נחשב חלק מהקופסא עצמה, רק כחלק נפרד ממנה, ומותר להסירו בשבת ע"י חיתוכו והפרדתו מהקופסא, ולא נחשב עושה פתח חדש לקופסא, שהפתח כבר עשוי משעה שהיתה פתוחה בתחילה קודם שסגרוה. ודומה לפותח בית הצואר שנפתח כבר וחזרו ותפרוהו לשעה, שאע"פ שתפרוהו, ותפירה נחשבת בעלמא חיבור גמור, מ"מ הואיל ובשעה שתפרוהו היה בדעתם לחזור ולפותחו, אינו נחשב עושה פתח חדש כשמסיר התפירות.

הן אמת שלעומת הפוסקים הנ"ל שהתירו לפתוח בית הצואר של חלוק שנפתח כבר וחזרו ותפרוהו לצורך שעה, מצאנו פוסקים שחולקים ואוסרים. עיין בחידושי הריטב"א (שבת מח.) שחלק על פרש"י הנ"ל וכי שהנכון כמו שפירש ר"ת ז"ל דפותח בית הצואר דחייב חטאת, היינו שלאחר שפתחו את בית הצואר נוהגים לתת בפיו חוט אחד קשור ופעמים שתופרים אותו או שנותנים שם חתיכה של בגד תפורה וכו'. ולהתיר הקשר ההוא מותר דקשר על מנת להתיר הוא וכו'. אבל אם הפקיעו או חתכו ביד או בכלי אמר רב יהודה שהוא חייב חטאת וכו' "ואע"פ שכבר נפתח, כיון שחזר ונתפר ואי אפשר ללובשו אלא בכך חשיבא מלאכה. ואתקיף לה רב כהנא מה בין מגופת חבית שהפותחה בשבת לא חשיבא מלאכה כיון שכבר נעשה לה פתח וכו' ומהדרינן, זה חיבור וזה אינו חיבור, דמגופת חבית לא חשיבא חיבור לגבי חבית כי היכי דהויא תפירה דבית הצואר חיבור". עכ"ל. וכ"כ

עוד הריטב"א (מכות ג:). וכ"כ בחידושים המיוחסים להר"ן (שבת מח.) בשם הרא"ה, וכ"כ בחידושים המיוחסים להריטב"א שם (וידוע שהם להר"ן וכמ"ש במקו"א). וכ"נ מדברי הרמב"ן שם. וכ"כ רי"ו (נתיב יד חלק יד). ומצאתי בחידושים שבראש ספר מעשה רוקח (חלק א) שכ"כ רבינו אברהם בן הרמב"ם משם הרמב"ם ז"ל דפותח בית הצואר חייב חטאת, היינו שכבר נגמר הבגד ונפתח בית הצואר שלו אלא שדרך החייטים להשיב המטלית שחתכו ממקום בית הצואר ולתופרה שם כדי שיהיה היכר שזה הבגד חדש, ובעת שירצה בעל הבגד ללבוש אותו מסיר אותן חוטין שתפר בהן המטלית ולובשו. ופריק רבא זה חיבור כלומר, תפירת מטלית זו עם בית הצואר חיבור יפה הוא, שכן דרך כל החייטים וכו' אבל חיבור המגופה לחבית אינו חיבור כלל, שאין חיבור חרס חיבור אא"כ נשרף ונהיה כולו גוף שוה. עכ"ל. ולפי דבריהם יוצא, שבנ"ד שסותמים את הקופסאות ומדביקים קצות המכסה לקופסא ע"י ריתוך עופרת, והוא חיבור יפה מאד, נחשב המכסה חלק מהקופסא והפותחו בשבת הוי כעושה פתח חדש בגוף הקופסא. ולפי דבריהם יש לאסור לכאורה לפתוח את הקופסאות הנ"ל אפי' אם כל כוונתו להוציא האוכל שבתוכן ולהשליכן אח"כ לאשפה, גזרה שמא יתכוין לפותחן כדי להשתמש בהן דחייב חטאת.

והנה אף שלענין הלכה נראה שיש להחמיר כדעת הריטב"א וסיעתו, הואיל וכן דעת הרמב"ם וכמשי"ל. ומה גם שמרן בב"י (סס"י שיז) הזכיר המחלוקת הנ"ל וסיים: "ואין להקל בפני עם הארץ". וכ"פ הרמ"א בהג"ה (שם סעיף ג). וכ"כ האחרונים ז"ל. ונמצא שלמעשה אין להתיר לפתוח בית הצואר של חלוק שנפתח כבר וחזרו ותפרוהו לצורך שעה. מ"מ בנ"ד נראה שאפשר

להקל כיון שאינו מתכוין בעשיית הפתח להשתמש בקופסא שימוש נוסף, רק להוציא האוכל מתוכה ולהשליכה לאשפה, וא"כ אף לדעת הריטב"א וסיעתו אין בזה כי אם איסור מדרבנן, ובדרבנן סמכין על דעת רש"י וסיעתו להקל. ובפרט שמלשון מרן בב"י הנ"ל מוכח שסובר מעיקר הדין כדעת רש"י וסיעתו להקל, רק שבפני עם הארץ אין להקל שלא יבוא להקל יותר. ובנ"ד שאינו מתכוין להשתמש בקופסא אפשר שיש להקל גם בפני עם הארץ. ועיין בשו"ת צדקה ומשפט (חאו"ח סימן ב) שנשאל אודות כלי זכוכית גדולים וחביות גדולות שמניחים בהם יין או מי לימונים לטחים פיהם בטיט ובסיד ומניחים אותם סתומים עד שירצו להסתפק מהם, אם מותר לפותחם ולסתור אותה סתימה בשבת. ועמד וימודד אריש בדברי הפוסקים ומסיק לאסור משום שלדעת הטוש"ע (סימן שיד סעיף א) אסור לשבר כלי שלם. והניף ידו שנית (שם סימן ג) בתשובה לחכם אחד שערער על דבריו. ועיין שם (בעמוד יט) שכ' דלא דמי להא דאמרין בפרק במה טומנים דמגופת חבית אינה חיבור, כי אפשר דמיירי התם שהמגופה היא כלי בפני עצמו וטחין אותו במעט טיט עם החבית ומשו"ה לא הוי חיבור. משא"כ כשטחין פי הכלי בסיד ובגפרית והוא קשה כאבן נראה דבכה"ג מיקרי חיבור עם הכל וכו' ודמי לבנוי בחוזק במסמרים. ואע"ג דרש"י כתב הטעם דמגופה אינה חיבור דלהנטל עומדת, מיירי באינה דבוקה בחוזק עם החבית אבל כשהיא דבוקה בחוזק חשיב מגוף הכלי וכו'. עשי"ב. ול"ז שר ממחלוקת הראשונים ז"ל שהבאנו לעיל בענין פתיחת פתח בית הצואר שנפתח וחזרו ותפרוהו, ושבאמת לדעת רש"י ועוד ראשונים מותר לפותחו אע"פ שתפרוהו והוי חיבור גמור, הואיל ודעתם לחזור ולפותחו, ולפ"ד גם בנדונו יש להקל, אע"פ שסתמו הכלי היטב. ועכ"פ בנ"ד

בקופסאות סרדינים שדרך העולם לזורקן לאשפה לאחר הוצאת הסרדינים מתוכן, יש להתיר בשופי לפותחן בשבת אפי' על ידי פותחן, כשכל כוונתו להוציא הסרדינים מתוכן בלבד ולא להשתמש בהם שימוש נוסף, והרי זה כמבואר בס"ד.

ועינא דשפיר חזי להגאון חזון איש (חאו"ח סימן נא אנת יא) שכ' בנוגע לפתיחת קופסאות שמורים ודגים בשבת, וז"ל: לכאורה יש לאסור משום גזרה דילמא יכוין לשם פתח, ומשום זה מוקי לה (בביצה לג:) במוסתקי, והרבה בני אדם דעתם על הקופסא להשתמש בה להניח בה בורית או מסמרים וכיו"ב. וזימנין דאינו אוכל כל הדגים השתא וניחא ליה בשימושה. ולא דמי למתיז ראשה בסייף דהתם בפתוחה ומגופפת ואין המגופה חיבור, והתזת גופה קלקול ולא בנין. אבל הכא כל דניח"ל בשימוש כלי דידה חשיב פתח. ואפשר דאף בדעתו לזורקה אין מתחשבים עם כוונתו דלא מצינו היתר שבירה אלא ביש לחבית פתח, אבל גשם חלול בפנים וסתום מכל צד כל שעושה לו פתח חשוב בנין, והרי בשובר צריך לזהר שלא ליפות את הנקב והכא שמחליף גוף אטום לצורת כלי, בכל שבירה שעושה חשיב כנקב יפה. עכ"ל. והנה מאי דפשיט"ל לחלק בין מגופת חבית דלא חשיבא חיבור הואיל ואינה מחוברת יפה לחבית, לבין קופסאות שימורים המדובקות באבר מכל צד. לפמש"ל בס"ד הדבר תלוי ועומד במחלוקת הראשנים ז"ל, ולדעת רש"י והמאירי וראבי"ה ואור זרוע אין לחלק בזה בין חיבור טוב לחיבור שאינו טוב, וכל שדעתו לחזור ולפותחו, הו"ל כפתוח ועומד ולא חשיב עושה פתח כשחוזר ופותחו. ומה שכתב החזו"א שפעמים שאינו אוכל כל הדגים וניחא ליה בשימושה, לפעד"י שאין לחשוב זאת לשימוש חדש, שהרי הדגים

היו בקופסא עוד טרם שפתחה, ודוקא אם מתכוין להשתמש בה תשמיש חדש דהיינו להכניס בתוכה איזה דבר לאחר שפתחה, הו"ל עושה כלי שמשמש בפתח שעשה כדי להכניס דרכו דבר חדש לקופסא. ואם כוונת הרב ז"ל שפעמים אינו אוכל כל הדגים שהוציא מתוכה ומחזירם לתוכה, הנה קיצר מאוד בלשונו. ומ"מ זהו בודאי נחשב שימוש חדש כיון שמשמש בפתח שעשה להכניס דרכו לקופסא והו"ל עושה כלי. אלא שאין הדבר מצוי בקופסאות סרדינים קטנות רק בקופסאות גדולות. ולכן לפע"ד אין לגזור מטע"ז לאסור פתיחת קופסאות סרדינים קטנות רגילות. גם מה שצייד החזו"א לאסור מעיקר הדיו אפי' אם דעתו לזורקה לאשפה, משום שכשפותח אותה הרי הוא מחליף גוף אטום לצורת כלי והו"ל כעושה נקב יפה אפי' אם אינו מתכוין להשתמש בה. ור"ל, דלא דמי למ"ש המגיד משנה (פ"ב מהל' שבת הל' ב) דלא שייך פסיק רישיה בדבר שאסור משום תיקון כלי. ע"ש. דבנ"ד שמחליף גוף אטום בצורת כלי בודאי הוי תיקון לכו"ע ושייך דין פסיק רישיה. אכן לפעד"י שכל שאין דעתו להשתמש בה אין לאסור בזה מעיקר הדין אף שמשנתה לצורת כלי, דסו"ס הרבה בני אדם אין משתמשים בכלי כזה ומשליכין אותו לאשפה, וש"מ שאינו נחשב בעיניהם לכלי. ועוד, שהרוצה לשמור האוכל זמן רב ניח"ל טפי כשהכלי אטום. וא"כ אין לחשוב הדבר בגדר פסיק רישיה, שמתקן, ושייך בזה מ"ש המגיד משנה "שכל שהוא אסור מפני תיקון כלי, מי שאינו מתקנו פטור, ואפי' לרבי יהודה המחייב בדבר שאינו מתכוין". עכ"ל. (ועיין לעיל בחלק ב' פרק א סעיף ט והערה 29 מ"ש בזה בס"ד). ועוד, שלדעת רש"י וסיעתו (שבת מח.) כיון שדעתו לחזור ולפותחו הו"ל כפתוח ועומד אע"פ שסתמו היטב ודיבקו באבר וכמש"ל בס"ד,

מחמירים לכתחילה לפותחה מערב שבת.¹⁵ ומכל מקום אסור בשבת לעשות נקב בשולי הקופסא באופן שלא תהיה ראויה לשימוש נוסף, שנמצא מותר כלי בשבת.¹⁶

מ י מ נ ו ח ו ת

ולדעה זו בודאי שלא שייך לאסור מן התורה לפתוח קופסאות שימורים, וא"כ הו"ל כעין ס"ס שאין בזה איסור תורה, דשמא כרש"י וסיעתו, ושמא כל שאינו מתכוין לפתח רק להוציא האוכל אף שמשתנה צורת הכלי מכלי אטום מכל צדדיו, לכלי שיש לו פתח, מ"מ ל"ש בזה פסיק רישיה. וכנ"ל. וגם אין לאסור מדרבנן שמא יתכוין בפתיחתה להשתמש בה שימושים חדשים אחר הוצאת הסרדינים מתוכה, שבזמננו אין דרך להשתמש בקופסאות סרדינים ולאחר הוצאת הסרדינים מתוכן משליכין אותן לאשפה, וגם יש לצרף בזה דעת רש"י וסיעתו, שלדבריהם אפי' אם מתכוין להשתמש בה שימושים נוספים, מותר לפותחה וכנ"ל. לכן נלע"ד להתיר פתיחת קופסאות סרדינים בשבת בתנאי שכל כוונתו להוציא את הסרדינים מתוכן ולזורקן לאשפה לאחר מכן. וכן העליתי בס"ד בשו"ת תפלה למשה ח"א (סימן כד). וע"ש באות י' שהבאתי שכ"פ בשו"ת מעשה אליהו מני (חאו"ח סימן מב), ובכה"ח (סימן שיד אות לה), ובספר שמירת שבת כהלכתה (פרק ט הערה יא) בשם הגרש"ז אויערבך שליט"א. אלא שכתב שכל זה למי ששכח לפתוח מע"ש אבל לא לסמוך ע"ז לכתחילה. וגם בכה"ח הנ"ל כתב שאם אפשר נכון לפותחן מע"ש. וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק ח"ד (חאו"ח סס"י פב). גם בשו"ת אגרות משה חאו"ח (סימן קכב) מסיק שאע"פ שקופסאות סרדינים שבזמננו דומים לחותלות של תמרים, ונראה שמותר לפותחן בשבת מעיקר הדין, מ"מ למעשה יש להחמיר כדי שלא יבואו לפרוץ גדר

ולהקל יותר באיסורי שבת. עש"ב. גם מו"ר הגאון הנאמ"ן שליט"א בתשובתו שנדפסה בשו"ת תפלה למשה ח"א (סימן כה) כי שאף שרבו האחרונים שמתירים לפתוח קופסאות סרדינים בשבת כיון שדרך העולם לזורקן ואפשר נמי דגריעי מחותלות של תמרים בימי חז"ל, ואנן סהדי דמחמת גריעותן אין כוונתו לעשותן כלי, מ"מ לכתחילה יש לפתוח הכל מערב שבת. וכן נהגו בישיבה בחוץ לארץ ע"פ הגאון איש מצליח זצ"ל לפתוח קופסאות סרדינים מערב שבת. עכ"ד. ולפע"ד אחה"ר מהגאונים הנ"ל, נלע"ד שיש להקל בזה גם לכתחילה לפתוח קופסת סרדינים בשבת, מאחר שמעיקר הדין העיקר להקל וכמש"ל מילתא בטעמא, ולחוש שיבואו להקל ע"י זה באיסור שבת החמורה, לפע"ד בני"ד כיון דכו"ע ידעי שעומדים לזריקה ואינו דומה למתקן פתח בכלי העומד לשימוש, רחוק לחשוש לזה. והמחמיר לעצמו תע"ב. וכן מצאתי להגאון רב"צ אבא שאול שליט"א בשו"ת אור לציון ח"א (סימן כו) שהעלה להקל בזה. (אלא שכתב שאין לקרוע ולחתוך במקום שמחובר בהלחמה בבדיל משום איסור קורע. ולפע"ד ל"ש בזה איסור קורע וכמ"ש בס"ד בפרק טז הערה 24 ע"ש).

(15) כ"כ כמה אחרונים והבאתים בסוף ההערה הקודמת. ועיין שם.

(16) עפמ"ש בש"ע (סימן שיד סעיף א) שיש איסור בונה וסותר בכלים שלמים, אם הוא בנין וסתירה גמורה, לפיכך אסור לשבור בשבת חבית

י. קופסאות שימורים שדרך לשומרון אחר הוצאת האוכל מתוכן, כדי להשתמש בהם לאכסנת דברים שונים, וכן קופסאות של חמוצים שדרך להחזיר לתוכן את החמוצים שהוציא מתוכן ונשארו לאחר הסעודה, אסור לפותחן בשבת בעזרת פותחן או כל כלי אחר.¹⁷ והמיקלים גם בזה יש להם על מה שיסמוכו.¹⁸

יא. מותר לפתוח בשבת בקבוקי טמפו וכדומה אע"פ שעם פתיחתן מתנתק חלקו התחתון של הפקק, ונעשה הפקק ראוי לכסות שאר בקבוקים

¹⁷ וי"א

מ י מ נ ו ח ו ת

סתוכ אינו כלי. ע"ש. כאשר יחזה המעיין הולך בעלמא אסור לנקוב בה. ע"ש. ועיין לעיל בפרק כג סעיף נט. ולאפוקי ממה ששמעתי שנוהגים להורות לאסור פתיחת קופסאות סרדינים ושימורים בשבת, ואם צריכים לפותחן נוהגים להורות לעשות נקב בתחתית הקופסא, שבאופן זה אחר שיפתחנה מלמעלה אין לחוש שיתכוין לעשותה כלי לתשמיש חדש כיון שכבר מנוקבת בשוליה ולא תצלח לכלום. והיתר זה הובא בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק ט עמוד פז). ולפע"ד אין הוראה זו נכונה, שהרי בעשיית הנקב הרי הוא "סותר" כלי שלם ולדעת מרן הש"ע יש בזה איסור תורה (אם היה עושה כן על מנת לבנות). ומ"ש בשש"כ הנ"ל (עמוד פח הערה כ) בשם הגרש"ז אויערבך שליט"א שאין לחוש לאיסור סותר בעשיית נקב בשולי הקופסא, הואיל ובשעה שהקופסא סגורה אינה חשובה כלי עפ"ד החזו"א וכו'. ע"ש. לדעתי קשה לסמוך על זה, שבודאי גם כשהקופסא סגורה כיון שמשמשת לאכסנת האוכל שבתוכה, הרי נחשבת כלי ושייך בה איסור סתירה, שכל דבר המשמש נחשב כלי כשייחדוהו לכך. ואינו ענין למ"ש החזו"א (סימן נ אות ט) ד"ה והא, דכלי

(17) שיש לחוש שמא יתכוין בפתיחתן להשתמש בהן שימוש נוסף והו"ל עושה כלי, ואסור מה"ת כמו שבארנו בהערה 14.

(18) עפמ"ש בהערה 14 בד"ה והנה אף, שכשפותחן ומתכוין להוציא האוכל שבתוכן לבד, יש לסמוך על שיטת רש"י וסיעתו (שבת מח:), שאין בזה משום מתקן מנא כיון שהיו פתוחות כבר וסגורם על דעת לפותרן. עש"ב. ומ"מ לכתחילה יש להחמיר בזה בקופסאות שדרך להשתמש בהן, ורק בקופסאות סרדינים שדרך להשליכן לאשפה לאחר הוצאת האוכל מתוכן אפשר להקל לדעתי אף לכתחילה וכמו שבארנו בס"ד בהערה שם. [ובמקום צורך גמור כגון סעודת חתן אפשר להקל לפותרן ע"י קטן וכמ"ש

המתאימים לו,¹⁹ ובלבד שלא יתכוין בעת פתיחתו להשתמש בפקק לכסות

מ י מ נ ו ח ו ת

כיו"ב בחלק א (פרק כ סעיף ד). ע"ש].

אינו עובר איסור תורה רק איסור דרבנן הואיל ואינו מנתק את חלקו התחתון של הפקק ע"י כלי אומנות רק ביד ע"י שמסובב בחוזק את הפקק לפותחו ואין זה דרך עשיית כלי, ודומה לקוטם קיסם ביד לחצות בו שיניו דאסור מדרבנן בלבד לדידן דק"ל כחכמים בגמ' ביצה לג: ועוד, שכיון שאינו מנתק את חלקו התחתון של הפקק דרך ניתוק וחיתוך, רק בדרך סיבוב הפקק בעת פתיחתו ניתק חלקו התחתון, א"כ הרי זה כעושה כלי דרך עסק שאינו אסור מה"ת אפי' אם מתכוין לעשות כלי. וכמ"ש הר"ן (ביצה לג:) גבי שובר חבית שלימה, שאפי' אם מתכוין לעשות לה פה יפה בשבירתו, אינו אסור מה"ת, "כיון שהוא עושה כלי בשבירה בלבד שלא כדרכו". ע"כ. וכ"ד הרשב"א בספר עבודת הקדש (שער ב סימן ז). ובספרי שו"ת תפלה למשה ח"א (סימן כד אות ג) כתבתי שכן צריכים לומר לדעת רוב הפוסקים שמתירים לשובר חבית שלימה. ע"ש. וע"ש (באות ז) שכתבתי שכ"נ דעת מרן הש"ע (סימן שיד סעיף ו) וכמ"ש המט"י והמחבר ועוד. והלום ראיתי שכן פסק הגאון ר' שלמה דאנה זצ"ל בעל שלמי תודה בחידושו לאו"ח (רס"י שיד). ומאחר שאין איסור תורה אפי' כשמתכוין בפתיחת הפקק כדי להשתמש בו בבקבוק אחר, א"כ כשאינו מתכוין אלא להוציא המשקה שבבקבוק, הרי זה מותר גמור, ואין לאסור שמא יתכוין להשתמש בו בבקבוק אחר, דהו"ל גזרה לגזרה. וכן מבואר להדיא בגמ' (ביצה לג:) שלדעת חכמים שסוברים שהקוטם קיסם בידיו לחצות בו שיניו אסור מדרבנן בלבד, א"כ כשאינו מתכוין לחצות בו שיניו רק להריח בו, הרי זה מותר גמור, ואין לגזור כשאינו

(19) הנה אע"פ שהפקק הלזה אינו ראוי לשמש כפקק בבקבוקים אחרים כל עוד הוא מוצמד ע"ג בקבוק אחד וחלקו התחתון מחובר עמו, וע"י הסרת הפקק מהבקבוק מתנתק חלקו התחתון ונעשה הפקק ראוי לשמש בקבוקים אחרים המתאימים לו. מ"מ ידוע שאין דרך העולם להצניע פקקי הברגה של בקבוקים אלו על מנת להשתמש בהם בבקבוקים אחרים הדומים להם. אלא אחר הרקת כל המשקה שבבקבוק זורקים את הפקק שלו לאשפה. ואע"פ שלפעמים משתמשים בפקק שימוש חוזר בבקבוקים אחרים או בבקבוק שלו שממלאים אותו מים וכיו"ב ופוקקים בפקק זה, מ"מ אי אפשר לומר שכשאדם פותח בקבוק שיש לו פקק כזה מסתמא מתכוין להשתמש בו אח"כ לבקבוקים אחרים וכיו"ב. שבאמת אין זה נכון, אלא מסתמא כוונתו להוציא את המשקה בלבד. ואין לגזור בזה שמא יתכוין בפתיחתו להשתמש בפקק שימוש חדש בבקבוקים אחרים או בבקבוק זה אחר שיחזור וימלאנו מים, וכמש"ל בהערה 14. זה אינו, שכיון שאין דרך העולם להשתמש בפקק תשמיש חדש, רק לפעמים קורה שמשתמשים בו לבקבוק אחר או לבקבוק שלו שחוזרים וממלאים אותו מים ופוקקים בו, א"כ אין לנו לגזור שמא יתכוין, וכמש"ל בהערה 14 להתיר מטע"ז פתיחת קופסאות סרדינים שאין דרך להצניען להשתמש בהם אחר הרקת האוכל מתוכן. ועוד, שמכיון שאפי' אם יתכוין לפתוח את הפקק ולנתק את חלקו התחתון, כדי להשתמש בפקק לבקבוק אחר שצריך לפוקקו,

מתכוין אטו מתכוין אלא אם היה עובר איסור
תורה במתכוין.

ידע שאע"פ שאין זורקים את הפקק עד
שיתרוקן כל המשקה שבבקבוק, ובינתיים
ממשיכים להשתמש בו כפקק לבקבוק שלו, מ"מ
אין זה נחשב שעושה את הפקק לכלי חדש ע"י
זה ^{אוצר החכמה} שהרי גם קודם פתיחת הבקבוק וניתוק קצה
הפקק התחתון ממנו, הפקק שימש כיסוי
לבקבוק זה ולמשקה שהיה בתוכו. ובניתוק
חלקו התחתון לא נתחדש שום תיקון בשימוש
בקבוקו. ואע"פ שעתה קל יותר להסירו
מהבקבוק, מ"מ אין חידוש זה נחשב תיקון.
דאדרבה פעולת הסרת הפקק נחשבת אי-שימוש
ולא פעולת שימוש, שפעולת שימוש הפקק היא
בשעה שפוקקים בו את הבקבוק, ובזה לא
נתחדש שום שימוש חדש ביחס לבקבוק זה.
ואדרבה נגרע עתה משימושו הקודם, שבתחילה
היה משמש כיסוי טוב יותר הואיל והיה סגור
חזק באופן שהגז לא יצא מהמשקה, משא"כ עתה
לאחר ניתוק קצהו התחתון אינו יכול לפקוק בו
כבתחילה לשמור הגז בתוך המשקה שלא יצא
כלל. וא"כ מקלקל הוא את הפקק ע"י ניתוק
חלקו התחתון ולא מתקן. ומ"מ אין לאסור בזה
מצד סותר כלי, אע"פ שלדעת מרן הש"ע (סימן
ש"ד סעיף א) יש איסור בסתירה גמורה בכלים
שלמים. חדא, שאפשר שאין זו סתירה גמורה
שהרי הפקק עדיין משמש כפקק טוב אף שא"א
לסוגרו לגמרי כבתחילה. ולא דמי לשובר חבית
ליטול ממנה גרוגרות שעושה סתירה גמורה
בדופן הכלי, ומעתה אין החבית משמשת טוב
לגרוגרות שנשארו בתוכה. ועוד, כיון שאינו סותר
על מנת לבנות א"כ הו"ל מקלקל, וכיון שמקלקל
כלאחר יד בדרך פתיחת הבקבוק ואינו מקלקל
להדיא בדרך שבירה כמו בחבית שלימה שרוצה
ליטול ממנה גרוגרות, וגם אינו מתכוין לקלקל

הפקק רק לפתוח הבקבוק. הו"ל פסיק רישיה
בתרי דרבנן דלא איכפת ליה שמותר גם לדעת
המחמירים בפסיק רישיה דלא ניח"ל בחד דרבנן,
וכמ"ש בחלק ב' פרק א בהערה 25. ועוד, שהפקק
אין לו דין כלי גמור כמו חבית שלימה, רק דינו
כמגופת חבית שמשמע בגמי' (שבת קמו). שמותר
להסירה ^{לפי} מחבית אע"פ שנשברת ואינה ראויה
כבר לכסות בה רבית. ועיין בתוס' (שבת מח):
ד"ה וכי, שכתבו, שהמגופה אינה נחשבת כלי
כמו החבית כיון שאינה מגופ החבית. ע"ש.
וצריך לומר דהיינו משום שאינה משמשת
שימוש גמור כמו גוף החבית רק משמשת
לשמירה בעלמא על האוכל והמשקה שבחבית,
ואין זה נחשב שימוש גמור. וכן מבואר
בתוספתא (פ"ג דביצה) שמותר לקרוע עור שעל
פי חבית יין בשבת ולהוציא היין מהחבית. ע"ש.
והובאה להלכה בב"י (סימן ש"ד). ומשמע
בחידושי הרשב"א (ביצה לא): ובספר עבודת
הקדש (שער ב סימן ז) שהטעם בזה משום דדמי
לחותמות שבכלים שמתיר ומפקיע וחותר. ע"ש.
והיינו משום דחותמות אינם כלים גמורים רק
עשויים לשמירה על הכלי. וה"ה לכל כיסוי כלי.
וכן מצאתי להחזון איש (חאו"ח סימן נא אות
יב) שכו' שמותר להסיר פקק של בקבוקי בירה
ומיץ שדוחקים אותו בבית החרושת על צואר
הבקבוק, ואף שכשמסירו בפותחן הוא מתעוות
ומתקלקל, אין בזה משום סתירת כלי דלא מצינו
איסור בשבירת מגופה דזהו בכלל אין סתירה
בכלים, כדן חותמות שבכלים שמפקיע וחותר.
ואע"ג דכתבו תוס' דפותחת של מתכת אסור
לשוברה, התם נעשה להיות קבועה בכלי תמיד
והו"ל שבירת הכלי, אבל הכא נעשה רק לפקק
ועושה רק בשביל להוציא מה שבתוך הבקבוק,
שרי. ועוד דכיון דלבשה על הבקבוק כבר בטלה
מתורת כלי שעומדת לשבירה. עכ"ל. וכל הטעמים
שכתב שייכים גם בנ"ד. ועוד יש לצרף דעת רוב

בו בקבוקים אחרים המתאימים לו.²⁰ ובקבוקי יין שאין שום הפסד אם יפתחום מערב שבת נכון ממידת חסידות לפותחם לכתחילה מערב שבת,²¹ ואם שכחו לפותחם מערב שבת מותר לפותחם בשבת.

יב. כשם שאסור בשבת לעשות כל נקב שהוא, כן אסור לסתום כל נקב.²² ומכל מקום כלי שיש בדופןו למעלה נקב ואין המשקה שבכלי יוצא דרכו, מותר לסותמו לפי שעה בדבר שאין דרך להשאירו בנקב.²³ ובלבד שלא יהיה דבר המתמרח כגון בצק או שעוה.²⁴ ואם יש נקב בכלי למטה

מ י מ נ ו ח ו ת

ומה גם שעושה כן ביד ודרך עסק. וכן השבתי לת"ח אחד יצ"ו שהעיר לי בזה. ולכן לדינא יש להקל בזה, ולא יפה עושים המפרסמים איסור בזה בראש חוצות וע"ג תוויות בקבוקי טמפו וכדומה, שבאמת אין בזה איסור כלל, וכמו שבארנו תל"ת.

(20) **שבזה** יש לאסור מדרבנן עכ"פ וכמ"ש בתחילת ההערה הקודמת. ע"ש.

(21) **הואיל** ואין שום הפסד ליין ואינו דומה לבקבוקי "טמפו" וכיוצא שעם פתיחתן מתנדף הגז מהמשקה לאט לאט. והואיל והרבה מחכמי דורנו מחמירים ראוי לחוש להם ממדת חסידות במקום שאין הפסד וביטול עונג שבת.

(22) **כ"כ** הרמב"ם (פכ"ג מהל' שבת הל' ג).

(23) **ש"ע** (סימן שיד סעיף יא). ועיין בב"י שם שכ"ד הטור ורש"י. ודוקא בדבר שאין דעתו ודרכו לבטלו שם, אבל בדבר שדעתו או דרכו לסתום בו נקבים אסור דהו"ל מתקן.

(24) **אפי'** אם מניחו כך בלא למרחו על פי הנקב

הפוסקים שמתירים לשבור אפי' חבית שלמה ליטול ממנה גרוגרות, ועל צבאם הרי"ף והרמב"ם, קבצתים כעמיר גרנה בספרי שו"ת תפלה למשה ח"א (סימן כד). ע"ש. ולכן אין לחוש בנ"ד לאיסור סותר כלל. וכן פסק להקל בנ"ד מרן מופה"ד הגרע"י שליט"א בשו"ת יחווה דעת ח"ב (סימן מב), וכ"פ בשו"ת קנין תורה ח"ד (סימן לד). ולאפוקי ממה שפסק בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק ט סעיף יז) לאסור בזה, וע"ש בהערה סא שכ"ד הגרש"ז אויערבך שליט"א. ע"ש. ולפע"ד העיקר להקל בזה וכמ"ש בס"ד מילתא בטעמא. וכן נוהגים להקל בזה רבים משלומי אמוני ישראל ולא ניחא למרייהו לומר שנכשלים ח"ו באיסור שבת.

והלום נדפס איזה קונטרס מת"ח אחד הי"ו, ועמד וימודד אריש לאסור איסור, והסכימו עמו כמה רבנים מחכמי דורנו שליט"א וכתבו שיש בזה חשש איסור תורה משום שעושה את הפקק לכלי משמש. וכבר כתבתי להשיב על דבריו ע"פ האמור לעיל, ונדפסו דברי בירחון אור תורה (גליון אלול תשמ"ז). ומה שכתב בקונטרס הנ"ל לאסור מצד מחתך, ליתא, לפמ"ש בס"ד בפרק כא סעיף ד דל"ש איסור מחתך כשמחתך כלל. עש"ב.